

Aspàsia, la dona sàvia

Ramon Alcoberro

Originària d'una família aristocràtica de Milet (costa d'Anatòlia, actual Turquia), Aspàsia va néixer vers el 470 i possiblement morí al voltant de l'any 400 abans de Crist. La companya de Pèricles, és un personatge fascinant.

Milet havia estat la ciutat d'origen de la filosofia però va caure en mans dels perses i fou incendiada l'any 494. Sembla que Aspàsia arribà a Atenes com a conseqüència dels atzars polítics aproximadament amb vint anys i essent soltera. La seva doble condició d'exiliada i aristòcrata li serví per a estalviar-se alguns dels problemes més obvis de les dones a Grècia, com ara el de la submissió masculina, però el seu estatut jurídic no va estar mai gaire clar. En un món on el paper de les dones es vinculava a la reproducció, aconseguí una projecció pública del tot singular. "Hetaira" (o el que és el mateix, "dona de plaer") per a la tradició, tampoc no hi ha acord sobre quin fou exactament el seu paper polític a Atenes, tot i que l'esmenten Plató, Aristòtil i Xenofont i se li atorga una importància central en la conformació del cercle polític del seu company Pèricles amb qui convisqué, sense estar casats perquè la llei atenesa prohibia el matrimoni d'un ciutadà amb una forastera, del 450 aC-445 aC fins a la mort d'aquest, el 429 aC. El poeta Ateneu, en un fragment conservat que és un debat entre Aspàsia i Sòcrates, li diu "herotodidaskalòs", ni més ni menys que "mestra d'amor" i Sòcrates la considerava la seva "didaskalós", mestra de retòrica. Al fi i al cap, també el filòsof "combinava matrimonis" segons el Teetet de Plató.

El tòpic grec sobre la dona la comparava amb l'abella laboriosa i la situava a casa, en la vida privada, dedicada a teixir i a fer pastissos. En un món de dones mudes, Aspàsia és una dona amb veu pròpia que combina elements educatius i elements eròtics; això la converteix en un personatge prou singular. Es pot suposar que al voltant d'Aspàsia es reunien alguns dels intel·lectuals més significatius del moment i que constituïen el que avui consideràriem una mena de "sotogoverno" atenes. Plutarc, que també recull la tradició segons la qual Aspàsia vivia d'explotar altres dones, ens diu que era "de bon criteri i reunia gràcia i sagacitat" i, encara més, que "Pèricles es va apropiat a Aspàsia per ser dona sàvia i de gran disposició". En una societat que no acceptava dones sàvies, aquesta afirmació sembla molt significativa. El poeta còmic Cratí la comparava amb la deessa Hera perquè era companya d'un Olímpic (l'irònic atribut que els seus enemics atorgaven a Pèricles).

Potser l'anècdota més famosa d'Aspàsia a l'Antiguitat és aquella que reproduïx un diàleg seu amb l'esposa de Xenofont que va recollir Ciceró a la Institutio Oratoria:

“Digues-me, per la teva vida, esposa de Xenofont, ¿si una veïna teva tingués or de més quirats que el teu, quin voldries, el teu o el seu? Certament, el seu -va respondre. ¿I si tingués un vestit més elegant que el teu o unes joies millors, quin vestit i quines joies triaries? Les seves, digué. I ara digues-me: ¿si ella té un marit millor que el teu, quin marit prendries abans? I la dona es va posar vermella.”

Tot i que resulta complicat escatir les dades històriques autèntiques, està documentat que va Aspàsia tenir un fill, Pèrcles el Jove, general atenès que fou executat després de la derrota de la batalla de les Arginuses, l'any 406. Pèrcles, de fet, abans de la seva mort obligà canviar la llei de ciutadania per a evitar que aquest fill fos considerat un bastard. A la novel·la *Els Miserables*, Victor Hugo presenta Aspàsia com “una criatura en què es tocaven els dos extrems de la dona; era la prostituta deessa”. Aquesta és la doble imatge, potser injusta, que n'ha quedat.